

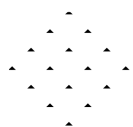
Uniwersał Komisji Edukacji Narodowej z 24 października 1773 roku - Tłumaczenie polskie

Komisja Edukacji Narodowej Korony Polskiej i W.X. Litewskiego

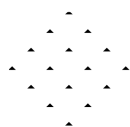
Srogie okoliczności i kłopotliwe zatrudnienia nie mogły przed prawodawczą Rzeczypospolitą troskliwością ukryć pierwszej narodów wszystkich potrzeby, i istotnej towarzystwa ludzkiego twierdzy. Dostrzegła ona, że ćwiczenie i edukacja młodzi jest jedynym dla państw ciągłego uszczęśliwienia warunkiem. Czuje ta matka stroskana i widzi, że będąc na liczbie obywateli uszkodzoną, na zdolności i przygotowaniu ich do usług swoich całe ubezpieczenie swoje zakładać powinna. Niechże jej nad tobą, godny politowania narodzić, czujność i pieczołowitość własnymi się ogłosi słowy! Czytaj z uszanowaniem wypisany wiernie jej wyrok!

Ustanowienie Komisji nad edukacją młodzi narodowej szlacheckiej dozór mającej.

Ponieważ Ociec Święty przez wydaną do wszystkich państw chrześcijańskich bullę, niebawnie w państwach Rzeczypospolitej publikowaną być mającą, skonfiskował institutum zakonu XX. jezuitów, którzy w kraju większą część funduszów, na edukację młodzi destynowanych. i większą część edukacji, za pozwoleniem Rzeczypospolitej wieloma konstytucjami nadanym utrzymywali – więc ażeby z tych okoliczności Rzeczpospolita tak co do edukacji młodzi krajowej, jako też co do dóbr i majątków nie ponosiła uszczerbku, takowe czyniemy rozrządzenie:

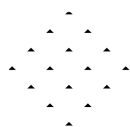
1-mo. Ustanawiamy komisją w Warszawie odprawować się mającą do edukacji młodzi szlacheckiej pod protekcją Jego Królewskiej Mości Pana naszego Miłościwego, do której ex senatu et ministerio WW. Ignacego Massalskiego biskupa wileńskiego, księcia Poniatowskiego biskupa płockiego, Sułkowskiego wojewodę gnieźnieńskiego, Chreptowicza podkanclerzego litewskiego, ex ordine equestri Ignacego Potockiego pisarza litewskiego, księcia Adama Czartoryskiego generała ziem podolskich, Andrzeja Zamoyskiego kawale-ra Orderu Orła Białego, Ponińskiego starostę kopajnickiego, wyzna-czamy. Ta Komisja pod prezydencją wzmiankowanego J W. Imci księdza biskupa wileńskiego lub in absentia jego pod prezydencją pierwszego in ordine komisarzów odprawiać się będzie. Funkcja komisarzów teraz wyznaczonych do sejmu ordynaryjnego w roku, da Bóg, 1780 trwać ma, a naówczas, gdy się stanom Rzeczy-pospolitej tak zdawać będzie, ciż sami potwierdzeni albo odmienieni por sexennium też funkcją sprawować będą; w przypadku śmierci na którego z komisarzów albo złożenia komisarstwa per recessu officiosum od niego – Jego Królewska Mość Pan nasz Miłościwy inszego sposobem przepisany dla Komisji Skarbowej i Wojskowej w konstytucji 1764 substituere zechce. Odtąd tedy wszystkie general-nie akademie, gimnazja, kolonie akademickie, szkoły publiczne, żadnych nie wyłączając, z tym wszystkim, co tylko do wydosko-nalenia nauk i ćwiczenia w nich młodzi szlacheckiej ściągać się może, pod dozór i rozporządzenie Komisji tej oddajemy oraz ordynacji ułożenie względem czynności jej do aprobacji albo po-prawy przez nas zlecamy.

2-do. Do funduszów w majątkach leżących i ruchomych ks. jezuitów JWW. Ich Mć marszałkowie konfederacji koronnej i litewskiej wyznaczają lustratorów, według potrzeby po dwóch lub więcej do każdego kolegium i pod nim będących rezydencji, domów misji i dóbr wszystkich, używając do tej pracy, dla oszczędzenia kosztów, osób blisko tychże kolegiów, rezydencji domów i dóbr mieszkających obywateli osiadłych.

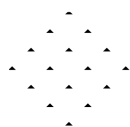
Ci lustratorowi wyraźnie ad hunc actum przysięgli być mają: więc w kancelariach grodzkich in propriis districtibus, w których kolegja leżą, te przysięgę iuxta rotam przez nas acceptam, do instrukcji adjungendam przed zaczęciem funkcji wykonać, i wykonanej świadectwo autentyczne ex actis przed Komisją Edukacji Narodowej przełożoną producere powinni będą: że zaś rozporządzenie osób duchownych, strój i regułę odmienną mieć odtąd mających, utrzymanie po kościołach nabożeństwa i wiadomość o sprzętach kościelnych przytomność deputowanych a loco rum ordinariis potrzebną czyni, więc wolno będzie J. OO. J. WW. Ichmość XX. Arcybiskupowi gnieźnieńskiemu i biskupom wybrać i wyprawić osoby duchowne do tego zdolne, którzy etiam przy spisywaniu przez lustratorów Rzeczypospolitej wszelkich kościelnych sprzętów obecni być mogą.

Ci zaś lustratorowi od Rzeczypospolitej zesłani we wszystkich zatrudnieniach i wątpliwościach do wspomnianej komisji nauk referować się tenebuntur, a ta rezolucje dawać będzie, i po lustracji ad summum we dwóch miesiącach czasu skończyć się powinnej, całe opus lustratorów przed nami ukażą.

A tymczasem niżeli Rzeczpospolita finalnie w tym wszystkim rozporządzenia poczyni, żeby szkoły publiczne nie ustawały i księża jezuici kapłanami świeckimi zostać mający, sine convenienti victu et amictu et sine deservita pod ten czas mercade, tudzież scholastici et novitii, którzy nie będą potrzebni do pracy i usługi publicznej podług przyszłego rozporządzenia, bez sposobu do przybrania się w inszy strój, do dostania się w domy rodziców, albo krewnych, a laicy osobliwie w wieku już podeszłym do prac niezdolnym, żeby bez sposobu do życia nie zostawali, naznaczamy sumę 300.000 złotych polskich z dochodów tychże dóbr jezuickich, którą to sumą dysponować ma wolność Komisja Edukacji na wyżej wyrażone potrzeby per intervallum dwóch miesięcy.

Owóż dla nas, do nowej Komisji wyznaczonych rozkaz najszacowniejszy, owóż najmilsi współobywatele jawna dla was dobroczynnej matki staranność; opatruje wam, kochani bracia, sama sposoby, jakbyście w znakomite dla niej urastali podpory: zawdzięczajcież jej najpilniejszą ochotą i usiłowaniem. Daje nam Rzeczpospolita możność doskonalszej przygotowania potomności: chwytajmy się z naszej strony skwapliwie tego jedynego wypłacenia się Ojczyźnie środka. A tak połączywszy zobopólne chęci, miejmy się do tego zbawiennego dzieła, i całe już upadłe Rzeczypospolitej nadzieje podnośmy czym prędeziej: wszakże przykładu nauki ani prawidła doskonałości zasięgać z daleka nie będziemy: patrzaj szlachetna młodzi na swojego Króla, to wszystko w nim jednym najdziesz, który protekcję edukacji twojej między zaszczyty majestatu swego pomieścić nie zbraniał się.

Z mocy przeto nam danej zalecamy wszystkim akademjom, szkołom i wszelkim nauki miejscom, ażeby w niczym najmniejszej nie czyniły przerwy i aby tak nauczyciele, jak uczniowie w spokojnej pracowitości nie odwiecznego rozrządzenia naszego doczekiwali. Rektorów zaś i przełożonych wszystkich jak najściślej obowiązujemy, ażeby in spatio sześciu niedziel stan szkół i nauk pod zwierzchnością swoją będących, jak najdokładniej opisany, do nas odsyłali pod adresem do Komisji Edukacji Narodowej.

Nadto miłością dobra powszechnego ich zaklinamy, ażeby myśli swoje względem poprawy nauk, jako się zdać każdemu najlepiej będzie, nam oświadczyli upewniając, że cokolwiek najdziem pożytecznego istotnie dla obywatelskiej edukacji w ich radach, zachowawszy wdzięczność dla wynalazcy, wszystkiego tego użyć nie omieszkamy.

Dan w Warszawie, roku 1773, miesiąca października, dwudziestego czwartego dnia.

Ignacy książę Massalski, biskup wileński, prezydent.

Michał książę Poniatowski, biskup płocki.

August książę Sułkowski, wojewoda gnieźnieński.

Joachim Chreptowicz, podkanclerzy W. Ks. Lit.

Ignacy Potocki, pisarz W. W. Ks. Lit.

Andrzej Zamoyski, kawaler orderu Orła Białego.

(Ustawodawstwo szkolne za czasów Komisji Edukacji Narodowej, oprac. J. Lewicki, Kraków 1925, s. 1-5)